

important to them. The vast majority of rumors spread Soviet secret services and their agents recruited from among the displaced Ukrainians. They were intended to convince the Ukrainian displaced persons not to reemigrate to Europe, America and Australia, and return to the USSR, where they were created for education and careers. In turn, the Soviet secret service navigated citizens believe that those displaced persons who did not want to return home, are «traitors». Agents spread rumors to discredit the «Ukrainian bourgeois nationalists» to the American, British and French occupation authorities, as a result of displaced Ukrainians denied custody occupation authorities. Much of the intelligence agencies spread rumors in order to prevent the consolidation of political forces Ukrainian emigration. In addition, the generated spreading rumors and lack of sufficient official information on issues that interest Ukrainians displaced.

Key words: rumor, displaced persons, West Germany, Soviet special services, postwar period.

УДК 94(438)

Ірина Гнідик

ТЕНДЕНЦІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СТАНОВЛЕННЯ ГКЦ У США

У статті проаналізовано характерні риси активізації національно-культурної спадщини української еміграції упродовж початкового етапу становлення Греко-Католицької Церкви у США (кінець XIX – початок XX ст.) На основі аналітичного та синтетичного підходів здійснено спробу характеристики основних напрямків збереження та розвитку національно-культурної та релігійно-обрядової ідентичності. Схематично окреслено ключові напрямки національно-культурної діяльності, першими осередками яких були греко-католицькі парафії. Здійснено дослідження української та американської преси, архівних джерел з метою дослідження становлення національної ідентифікації та закріплення у чужому середовищі головних аспектів української культурної спадщини.

Ключові слова: еміграція, ГКЦ, США, культура, національно-культурна спадщина.

Аналіз еміграційних процесів в історичній ретроспективі дає змогу побачити специфіку реалізації власної національної, духовної, культурної ідентичності у чужорідному середовищі. Натомість синтез з перспективи сучасності може реконструювати моделі історичної пам'яті, форми збереження, розвитку та передачі нащадкам національно-культурної спадщини. У процесі адаптації на чужій території національно-культурне «я» проходить кілька ступенів розвитку, презентуючи моделі своєрідного націогенезу поза межами національної території.

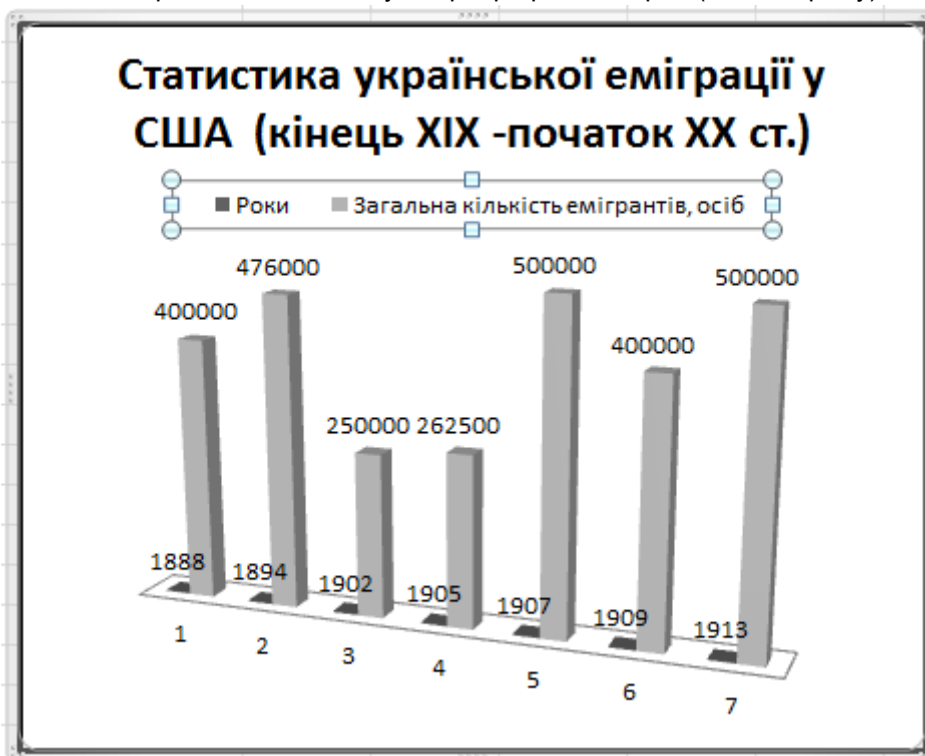
Історія української діаспори багатовимірною як у географічному, так і суспільно-політичному, національно-культурному та духовному вимірі. Творення своєрідної «України в мініатюрі» відбувалося на тлі перетину національно-культурних ідентичностей. Цікавим прикладом для ілюстрації подібного процесу є початковий період становлення Греко-Католицької Церкви (далі – ГКЦ) у США (кінець XIX – початок XX ст.). Від початків еміграції до США в останній чверті XIX ст. українці проявили потребу відтворення тих структур націогенезу, які були розвинені на той час на рідних територіях. Оскільки вагому роль у національно-суспільному становленні відігравала ГКЦ, то відповідно і в еміграції українці вже на початку виявили бажання до творення церковних осередків.

Зазначена проблематика ще не має комплексного аналітичного дослідження у науковій літературі. Питання ролі ГКЦ у національно-суспільному розвитку українців постійно привертає увагу українських та закордонних дослідників. Зокрема, різні аспекти процесу розвитку ГКЦ та національно-культурного становлення українських емігрантів у США аналізували Б. Процько, В. Паска, І. Кащак, А. Пекар, В. Юшкевич, В. Важеський, М. Куропась, К. Королевський (справжнє ім'я – Жан Франсуа Жозеф Шарон), П.-Р. Магочі, А. Шіпман, Дж. Бреді, М. Санфіліппо [1–17] тощо. Однак, з огляду на різні історіографічно-хронологічні підходи до її висвітлення, існує потреба аналізу на основі новітнього методологічного інструментарію та міждисциплінарного підходу, що дасть змогу науково моделювати процес становлення, збереження, розвитку та актуалізації національно-культурної спадщини української еміграції.

Метою цієї статті є висвітлити основні тенденції цього процесу.

Українська еміграція до США наприкінці XIX – початку XX ст. представлена здебільшого вихідцями із Закарпаття та Східної Галичини. У історіографії їх ідентифікують як «русинів-католиків», «емігрантів східного церковного обряду» та поділяють на дві групи: українців (галичани) і так званих карпато-русинів (закарпатці) [2, р. 351; 14, р. 15, 32]. Їх відрізняв різний рівень

національної свідомості, на що безпосередньо вплинули етнічно-регіональні відмінності та національна політика Австро-Угорщини. Через це статистичні дані української еміграції у США є доволі заплутаними. Визначення динаміки кількісної характеристики доцільно здійснювати на основі аналітично-порівняльного аналізу історіографії та джерел (див. діаграму).

Важливим орієнтиром розвитку української спільноти у США на зазначеному етапі є співзалежність релігійно-обрядового та національного самовизначення. У чужому американському середовищі приналежність до греко-католицького обряду стала інтеграційним чинником для українських емігрантів та своєрідним прихистком, у якому вони могли почувати себе в безпеці [7, р. 207; 18, с. 3; 19, р. X]. З перспективи сучасності можна припустити, що цей чинник допоміг українській діаспорі зберегти свої національно-культурні особливості.

Цікавий фактаж на підтвердження значного впливу релігійного чинника на життя української еміграції міститься у назвах братств, товариств та відділів Руського народного союзу (далі – РНС) (згодом перейменовано в Український народний союз). Згідно із «Календарем американських русинів» за 1910 р. з 299 відділень РНС 271 має релігійну назву (на честь святих, Богородиці та церковних святих) і лише 28 – назви з національно-історичним ухилом («Клуб Поступовий», «князя Данила», «Запорозька Січ» (10 товариств з такою назвою), «Заокеанська Україна», «Б. Хмельницького», «Січ», «Згода», «Тисьмениця», «Івана Франка», «Українська Просвіта», «Українська згода», «Поміч», «Сокіл», «Українська січ», «Любов», «Зоря») [20, с. 143–147].

Процеси активізації національно-культурної спадщини, мови, культури та історичної пам'яті української громади у США наприкінці XIX – на початку XX ст. тісно пов'язані із парафіями як осередками не лише духовного, а й громадсько-культурного життя емігрантів. Зокрема, можна виділити такі тенденції: парафіяльні школи та становлення розвиненого шкільництва; розвиток церковної архітектури від дерев'яних храмів за зразком старовинних українських до сучасних мурованих; створення українських читалень (перша – у м. Шенандоа, штат Пенсильванія) із залученням літературних та інтелектуальних здобутків зі «старого краю»; проведення українських концертів, фестивалів, присвячених пам'ятним датам та постатям української історії – репрезентація української пісенної, поетичної, музичної, хореографічної, хорової складової національно-культурної спадщини. На початках еміграції це були прості парафіяльні заходи, які пізніше еволюціонували до великих концертів, про які писала американська преса; мистецькі заходи; діяльність та розвиток парафіяльних хорових колективів з вираженням національно-духовним характером; економічно-підприємницькі заходи (зокрема, товариства взаємодопомоги для українців у США «Банк руских (мається на увазі «українських» – авт.) емігрантів в штаті Нью-Джерсі», українське товариство «Поміч в чужині» в Нью-Йорку); український театр; видання української преси, зокрема ювілейних альманахів, які репрезентують стан та здобутки культурного розвитку [21, с. 110; 22, с. 8–9; 30, с. 8; 24, с. 5; 25, с. 229–241].

Такі заходи більшою чи меншою мірою привертали увагу американського суспільства до української громади та її культури. Свідченням цього є періодика США, за допомогою якої можна прослідкувати процеси інтенсифікації, трансформації та популяризації української національно-культурної спадщини у США з боку української діаспори та її рецепцію та специфіку акцептації [26].

Перший греко-католицький священик у США Іван Волянський вже від початку докладав зусиль не тільки для духовного, а й національного, суспільного та освітнього розвитку своїх парафіян. Своєрідна програма його церковної та просвітницької діяльності висвітлена у редакторській статті в часописі «Америці». У ній він наголошував на потребі релігійної та національної єдності, збереженні своєї ідентичності та постійному освітньому розвитку: «Вітаємо вас, Браття Русини, перший раз нашим рідним словом на землі Американській. Живемо ми тут поміж різними народами, які на цій вільній землі не занедбують розвитку своїх народностей і ставлять церкви своєї віри і зі своєю мовою, створюють різні товариства і видають свої газети. Окрім незчисленних часописів англійською, німецькою та французькою, маємо також видання польською, італійською, литовською, угорською, єврейською, ірландською та багатьма іншими мовами. І ми Русини, хоч не давно осіли ми в Америці і не є дуже заможними, проте не хочемо бути останніми. Початок до нашої просвіти вже зроблений: маємо одну руську Церкву в Шенандорі, при ній організовано братство св. Миколая, а також засновуємо школу і читальню. Тепер хочемо зробити пробу чи вартий наш народ мати свій часопис (газету) в Америці. (...) Від вас, браття, залежить майбутнє цього часопису. (...) Задля того покажіть, чи варті ми бути народом, чи маємо бути вічно погордженими причепами» [27, с. 1]. Священик наголосив, що газети сприяють піднесенню та просвіті народу та закликав підтримати новостворений часопис, щоб серед чужих народів не забути своєї віри, обряду та мови. Видання газети планувалося двічі на місяць, а при наявності передплатників – частіше, без підвищення ціни.

Після цього першого українського часопису справа періодики розвивалася доволі активними темпами. Згодом, принагідно до знакових пам'ятних дат перебування українців в США, виходили друком так звані «ювілейні видання української періодики». Вони репрезентують спроби осмислення здобутків та втрат еміграційної спільноти та місце національно-культурної спадщини у їхньому житті. Автори намагаються створити певного роду письмовий музей на сторінках часописів, описуючи тих, хто доклався до формації української громади у США. Свідченням цього є згадки про пам'ятники, некрологи, посмертні згадки та спроби доповнити наявні списки новими іменами. Таким чином вкоренилася своєрідна тенденція глорифікації та певної реконструкції історичної пам'яті. «[...] властивих творців і виразників українського життя в Америці треба шукати в сірій масі, а з нею в тих ідейних одиницях, що віддавали українській ідеї серце й душу і допомагали ту масу організувати на церковному і народньому полі й надали їй виразного українського обличчя» [28, с. 5–7] – зазначено на сторінках одного з ювілейних видань. Відповідно, навіть найменші ювілеї часописів, так званих «допомогових товариств та організацій», відзначалися певними історичними екскурсами публіцистичного стилю.

Цікавим аспектом для аналітичного дослідження є трансформація ідентифікаційних самоназв української еміграції у США. Упродовж початкового періоду становлення ГКЦ у США спостерігається тенденція зміни та утвердження термінології на означення національно-релігійної ідентифікації від «русинів» до «українців». Термін «Україна» щоразу частіше з'являється у виданнях із відчутним сентиментом. Одночасно із цим часописи активізують тему української культури та зв'язку з батьківщиною. Водночас простежується бажання поєднати виразно українську термінологію із прив'язкою до американського контексту. У газеті «Свобода» трапляються такі звороти, як «Джерзиситська Україна», «Пасайська Русь», «філадельфійські русини» [29, с. 1, 7; 30, с. 1].

Аналіз архівних матеріалів та закордонної періодики кінця XIX – першої третини XX ст. дає змогу простежити динаміку вживання та зміни національно-етнічних та релігійно-ідентифікаційних назв щодо українських емігрантів. Зокрема, у Центральному державному історичному архіві України в м. Львові (далі – ЦДІАЛ України) зберігаються копії листування А. Шептицького із закордонними єпископами та ватиканськими кардиналами (у даному випадку до 1914 р.). На основі цих листів можна простежити якими термінами вони окреслювали українців греко-католиків, крім того у різних мовах – латинській, французькій, італійській тощо. До прикладу, у листах до єпископів Карла Шульте, Дремана вживається термін «Ruthenes» («рутени»). Натомість у телеграмах кардинала Меррі дель Валь є окреслення «greco ruteno», «sacerdotes rutheni». У листах від інших єпископів можна знайти терміни «greco», «sacerdote di rito greco-cattolico» («священик греко-католицького обряду»), «Chiesa Rutena» («Русинська Церква»), «Ruthenorum» (русинський), «populis Rutheni Ritus» («народ русинського обряду») тощо. Конгрегація поширення віри теж вживала термін «Rutheni» [31, арк. 3, 5, 10, 15, 24, 23–26, 30–32, 38; 32, арк. 1; 33, с. 153, 144]. У офіційних запрошеннях на урочисте посвячення першого греко-католицького кафедрального

собору у США вжито визначення «Greek Catholic Ruthenian». Апостольський делегат у Вашингтоні у листі до А. Шептицького вживав термін «Greco Ruteno» [34, арк. 3, 5].

У листах греко-католицьких священників цього ж періоду переважав термін «русини» [35, арк. 4; 35, арк. 13 зв., 15 зв.]. Натомість у документах пізнішого періоду (20–30 рр. ХХ ст.) він витісняється визначенням українці, як в українських джерелах, так і в закордонних. Зокрема, газета «Tablet» вжила таке означення: «[...] Ukrainians (ecclesiastically called Ruthenians)» (українці, в еклезіальному плані їх називали себе русинами) [36, арк. 3; 37, арк. 190]. Проте, складно абсолютизувати цей процес, бо ще у 1910 р. газета «Свобода» вжила означення «український» [38, с. 4].

У процесі становлення та адаптації української громади у США були й певні негативні тенденції. Зокрема, щоб бути «справжніми американцями», а не їх «тінями», частина намагалася затерти свої національні корені, прізвища, акцент мови, щоб розчинитися в американському суспільстві [28, с. 11]. На початках еміграції українські переселенці часто розчинялися в американському середовищі. Допоки не було зорганізовано греко-католицьких парафіяльних осередків, частина із них відвідувала польські, словацькі та американські парафії. Назagal американське суспільство не сприймало українських емігрантів, не розуміючи ні їхнього національно-етнічного, ні релігійно-обрядового походження. Однак, саме обряд відрізняв їх від інших чисельних еміграційних спільнот та привертав щоразу більше увагу громадськості та преси.

Однак, попри певні негативні явища, щоразу чіткіше наскрізною темою українських часописів у США початку ХХ ст. виявляється проблема збереження своєї національно-культурної ідентичності, мови, відповідного виховання дітей та солідарності з батьківщиною. Зокрема, у статті «Чим повинні відзначатися Українці в Америці?» в одному із періодичних видань зазначено: «Передівсім (українці – автор) повинні все і всюди показувати, що вони не виреклися ані не забули своєї вітчизни, прекрасної України. Навіть той, що вже не гадає вертатися на Україну, повинен дорожити її долею, бо любов вітчизни се признака краси людської душі. Політична думка і політичні домаганя цілого українського народу повинні бути законом і для його синів на чужині. Така єдність в політичній думці і домаганях нації вказує на її політичну зрілість. У великих хвилях, які переживає нація, її члени на чужині повинні виявити сю зрілість – політичними виступами, згідними з домаганями вітчизни, а також і з жертвами для неї» [39, с. 5].

Автори часописів постійно привертають увагу до проблеми збереження української мови: «Днесь виключно на рідній мові опираєся весь розвиток нашого народу, усе наше духове і матеріальне добро. І тому, нам заточенцям, коли не хочемо потонути у чужім океані, передовсім треба всіми силами плекати і розвивати нашу рідну мову. (...) Купуйте і читайте українські книжки і часописи. Уважайте на чистоту мови і уникайте мішання до ньої слів англійських. Не забувайте ніколи, що Ви є дітьми великого і колись славного українського народу» [40, с. 9].

Процес збереження та трансформації національно-культурної спадщини відбувався одночасно із розвитком двосторонніх зв'язків з батьківщиною. Еміграційна громада у США не залишалася осторонь головних подій на рідних землях. Зокрема, актуальним питанням стала підтримка питання відкриття українського університету в Львові з акцентуванням на потребі розвивати освітні організації та праві українського народу на освіту [40, с. 3; 41, с. 3, 5]. «Ми солідаризуємося вповні з жаданнями Української молодіжи на університеті у Львові що до заснованя Українського університету у Львові. Ми запевняємо наших [...] братів, що всіми силами будемо старатися їх всегда спомагати» [41, с. 3] – зазначено з цього приводу у резолюції віча у Клевеленді (штат Огайо). Для фінансової підтримки фонду українського університету у Львові 10 вересня 1910 р. у Нью-Йорку Українським Товариством «Поміч в чужині» (відділення 215 Українського Народного Союзу) був проведений «Перший Великий Баль» [41, с. 5]. Від української еміграції у США часто надходили фінансові пожертви на різноманітні благодійні цілі, в т. ч. акцію проведення виборчої реформи в австро-угорському парламенті та на допомогу українським студентам, ув'язненим через боротьбу за український університет [22, с. 10; 43].

Високий рівень збереження та розвитку української культури у США проявився під час візиту А. Шептицького у 1910 р. Митрополит спільно із єпископом С. Ортинським здійснював візитації численних українських церков. З цієї нагоди мистецькі колективи організували значну кількість концертів та культурних заходів. Наприкінці візиту українські емігранти організували прощальну церемонію, яка свідчила про високий рівень розвитку мистецько-культурного життя української еміграції. Для «достойника та мецената руського народу» прозвучала музика українських композиторів у виконанні дитячого і дорослого хору. «[...] Ціла церков була буквально набита людьми. Були свої, були й чужі. Між чужинцями бачили ми кількох американських адвокатів (т. ов); котрі в розмові зі своїми руськими знакомими не могли начудувати ся нашому гарному обрядови і прекрасному т. ові. Подивляли вони також кремезну постать галицького князя руської церкви і дуже жалували, що не могли зрозуміти його милозвучної бесіди. А сей великий церковний

достойник говорив справді велику проповідь. Промовляв до серця так щиро і так популярно, що й мала дитина могла легко зрозуміти зміст та поодинокі слова незвичайного проповідника» [43, с. 1].

Отже, упродовж початкового періоду становлення ГКЦ у США (кінець XIX – початок XX ст.) відбулися важливі процеси збереження, трансформації та актуалізації національно-культурної спадщини української еміграції. Розвиток національно-культурної, освітньої та мистецької діяльності переселенців безпосередньо пов'язаний із заснуванням перших парафіяльних осередків, які стали своєрідними центрами збереження та розвитку національно-культурної спадщини. Свідченням цього є багаті матеріали української та американської періодики. На основі дослідження історіографічної та джерельної бази зазначена проблематика становить особливий матеріал для подальшого моделювання тенденцій розвитку української національної та державницької ідеї, культури, спадщини у середовищі еміграції та відкриває нові аспекти у світлі сучасних наукових та міждисциплінарних підходів.

Список використаних джерел

1. Procko B. P. The establishment of the Ruthenian Church in the United States, 1884–1907 // *Pennsylvania history*. 1975. № 42. P. 137–154.
2. Procko B. Sheptyts'kyi and Ukrainians in the United States // *Morality and Reality: The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi* / editor P.R. Magocsi. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta, 1989. P. 349–362.
3. Procko B. The Byzantine Catholic Province of Philadelphia: A History of the Ukrainian Catholic Church in the U.S.A. Dissertation presented to the Faculty of Arts of the University of Ottawa through the Department of History as partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. Villanova, 1963.
4. Kuropas M. B. The Ukrainians in America. Minneapolis, Minnesota, 1978.
5. Paska W. Sources of Particular Law for the Ukrainian Catholic Church in the United States: A Dissertation Submitted to the Faculty of the School of Religious Studies of the Catholic University of America. Washington, 1975. 183 p.
6. Кашак І. Митрополит Андрей Шептицький і постанови Української Католицької Церкви в Сполучених Штатах Америки. 92 с.
7. Kaszczak I. The Ukrainian Catholic Church in America: the first forty years (1884–1924) // *The Ukrainian Quarterly*. 2008. Vol. LXIV. N. 3–4. Pp. 200–210.
8. Пекар А. Нариси історії Церкви Закарпаття. Т. I: Єрархічне оформлення. Рим, 1967. 242 с.; Пекар А. Sheptyts'kyi and the Carpatho-Ruthenians in the United States // *Morality and Reality: The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi*. P. 363–374.
9. Юшкевич В. Діяльність отця Івана Волянського серед американських українців (1884–1890 рр.) // *Етнічна історія народів Європи*. Випуск № 31. С. 106–113.
10. Юшкевич В.В. Українська греко-католицька церква у суспільно-політичному житті українців Північної Америки у 1870–1939 рр.: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. К., 2011. 21 с.
11. Warzeski W. Byzantine Rite Rusins in Carpatho-Ruthenia and America. Pittsburgh: Byzantine Seminary Press, 1971. 332 p.
12. Kuropas M. B. The Ukrainians in America. Minneapolis, Minnesota, 1978. 88 p.
13. Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944) / пер. з фр. Я. Кравець. Львів: Свічадо, 2014. 512 с.
14. Magocsi P.R. Our people: Carpatho-Rusyns and Their Descendants in North America. Multicultural History Society of Ontario, 2004. 267 p.
15. Shipman A. Greek Catholics in America // *The Catholic Encyclopedia* // http://catholicism.academic.ru/5292/Greek_Catholics_in_America.
16. Brady J. Transnational conversions: Greek Catholic migrants and Rusky Orthodox conversion movements in Austria-Hungary, Russia, and the Americas (1890–1914). A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of the Kenneth P. Dietrich School of Arts and Sciences in partial fulfillment of the requirements for the degree of PhD in Religious Studies. Pittsburgh, 2012. 531 p.
17. Sanfilippo M. I Ruteni nelle Americhe: emigrazione e viaggio // *Da est ad ovest, da ovest ad est. Viaggiatori per le strade del mondo*, a cura di Gaetano Platania. Viterbo, Sette Città, 2006. P. 397–429.
18. Кравченко О. Стежками Отця Івана Волянського в Америці. Їорктон, 1981. 85 с.
19. Slivka J. Historical Mirror Sources of the Rusin and Hungarian Greek Catholics in USA, 1884–1963. Brooklyn, N. Y., 1978. 342 p.
20. Календар для американських русинів на рік 1910. Нью-Йорк, 1909. 112 с.
21. Бачинський Ю. Українська імміграція в З'єдинених державах Америки. Т. 1. Львів, 1914. 492 с.
22. Брат – Братові. Книга про ЗУАДК (Злучений Український Американський допомоговий комітет). Філадельфія, 1971. С. 8–9.
23. Свобода. 22 серпня 1907. Ч. 34. С. 8.
24. Свобода. 1 серпня 1910. Число 35 С. 5.
25. Шустакевич Ю. М. Український театр в Америці (спомин української артистки) // Ювілейний Альманах 1894–1944, виданий з нагоди п'ятдесятилітнього ювілею Українського Народного Союзу / зредагував д-р Лука Мишуга. Джерзі Ситі, Нью Джерзі, накладом Українського народного Союзу. С. 229–241.
26. Ukrainian Tribute to George Washington Bicentennial // *Henry Becket in New York Evening Post*, May 9, 1932; *Receive Papal Blessing at Philadelphia Last Sunday* // *Kentucky Irish American*. 1910. October, 8; *Szepticki to be Cardinal* // *The intermountain Catholic*. 1910. December, 17; *The Evening Herald (Shenaisdoah, PA)* // September. 1891. P. 1; *To be Made a Cardinal* // *El Paso herald*. 1910. November, 11. P. 8; *To make Ruthenian a cardinal* // *New-York tribun*. 1910. November, 11.
27. Америка. 1886. 15 серпня.
28. Мишуга Л. Понад пів століття у новому світі // Ювілейний Альманах 1894–1944, виданий з нагоди п'ятдесятилітнього ювілею Українського Народного Союзу / зредагував д-р Лука Мишуга. Джерзі Ситі, Нью Джерзі, накладом Українського народного Союзу. 29. Свобода. 1910. 8 грудня. 30. Свобода. 1907. 22 серпня. 31. ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 66. 69 арк. 32. ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 184. 44 арк. 33. Мудрий С. Перехід на інший обряд (з візантійсько-українського на латинський) / пер. з латинської мови о. Івана Козовика. Жовква: Місіонер, 2013. 228 с. 34. ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 82. 68 арк. 35. ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 283. 17 арк.; Ф. 358. Оп. 2. Спр. 317. 47 арк. 36. ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 2. Спр. 34. 35 арк. 37. ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 34. 247 арк. 38. Петровський О. Голоси українських часописий про XI. Гол.

Конвенцію «Гр. Кат. Руського Союзу»// Свобода. 1910. 20 жовтня. С. 4–5. 39. Календар Українського Народного Союзу в Америці на рік звичайний 1915 / Зладив Володимир Лотоцький Коштом Українського Народного Союзу. 40. Свобода. 1912. 5 вересня. 41. Свобода. 1910. 1 вересня. 42. ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 108. 138 арк. 43. Прощане Ексцеленції Андрея Шептицького // Свобода. 1910. 8 грудня. С. 1.

References

- Procko B. P. The establishment of the Ruthenian Church in the United States, 1884–1907. *Pennsylvania history*. 1975. # 42. P. 137–154.
- Procko B. Sheptyts'kyi and Ukrainians in the United States. *Morality and Reality: The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi* / editor P.R. Magocsi. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta, 1989. P. 349–362.
- Procko B. The Byzantine Catholic Province of Philadelphia: A History of the Ukrainian Catholic Church in the U.S.A. Dissertation presented to the Faculty of Arts of the University of Ottawa through the Department of History as partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. Villanova, 1963.
- Kuropas M. B. The Ukrainians in America. Minneapolis, Minnesota, 1978.
- Paska W. Sources of Particular Law for the Ukrainian Catholic Church in the United States: A Dissertation Submitted to the Faculty of the School of Religious Studies of the Catholic University of America. Washington, 1975. 183 p.
- Kashchak I. Mytropolyt Andrey Sheptyts'kyi i postannya Ukrayins'koyi Katolyts'koyi Tserkvy v Spoluchenykh Shtatakh Ameryky [Metropolitan Andrey Sheptytsky and the establishment of the Ukrainian Catholic Church in the United States of America]. 92 s.
- Kaszczak I. The Ukrainian Catholic Church in America: the first forty years (1884–1924). *The Ukrainian Quarterly*. 2008. Vol. LXIV. N. 3–4. Pp. 200–210.
- Pekar A. *Narysy istoriyi Tserkvy Zakarpattya*. T. I: Yerarkhichne oformlennya. Rym, 1967. 242 s.; Pekar A. Sheptyts'kyi and the Carpatho-Ruthenians in the United States. *Morality and Reality: The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi*. P. 363–374.
- Yushkevych V. *Diyal'nist' ottsya Ivana Volyans'koho sered amerykans'kykh ukrayintsv (1884–1890 rr.)* [Activities of Father Ivan Volyansky among American Ukrainians (1884–1890)]. *Etnichna istoriya narodiv Yevropy*. Vypusk # 31. S. 106–113.
- Yushkevych V.V. *Ukrayins'ka hreko-katolyts'ka tserkva u suspil'no-politychnomu zhytti ukrayintsv Pivnichnoyi Ameryky u 1870–1939 rr.* [Ukrainian Greek Catholic Church in the socio-political life of Ukrainians in North America in 1870–1939]: avtoref. dys. na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata istorychnykh nauk. K., 2011. 21 s.
- Warzeski W. *Byzantine Rite Rusins in Carpatho-Ruthenia and America*. Pittsburgh: Byzantine Seminary Press, 1971. 332 r.
- Kuropas M. B. The Ukrainians in America. Minneapolis, Minnesota, 1978. 88 p.
- Korolevs'kyi K. *Mytropolyt Andrey Sheptyts'kyi (1865–1944)* [Metropolitan Andrei Sheptytsky (1865–1944)] / per. z fr. Ya. Kravets'. L'viv: Svichado, 2014. 512 s.
- Magocsi P.R. *Our people: Carpatho-Rusyns and Their Descendants in North America*. Multicultural History Society of Ontario, 2004. 267 r.
- Shipman A. *Greek Catholics in America*. The Catholic Encyclopedia // http://catholicism.academic.ru/5292/Greek_Catholics_in_America.
- Brady J. *Transnational conversions: Greek Catholic migrants and Russky Orthodox conversion movements in Austria-Hungary, Russia, and the Americas (1890–1914)*. A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of the Kenneth P. Dietrich School of Arts and Sciences in partial fulfillment of the requirements for the degree of PhD in Religious Studies. Pittsburgh, 2012. 531 r.
- Sanfilippo M. *I Ruteni nelle Americhe: emigrazione e viaggio // Da est ad ovest, da ovest ad est. Viaggiatori per le strade del mondo, a cura di Gaetano Platania*. Viterbo, Sette Città, 2006. R. 397–429.
- Kravchenyuk O. *Stezhkamy Ottsya Ivana Volyans'koho v Amerytsi* [Tracks of the Father Ivan Volyansky in America]. Yorkton, 1981. 85 s.
- Slivka J. *Historical Mirror Sources of the Rusin and Hungarian Greek Catholics in USA, 1884–1963*. Brooklyn, N. Y., 1978. 342 p.
- Kalendar dlya amerykans'kykh rusyniv na rik 1910 [Calendar for American Rusyns in the 1910]. N'yu-York, 1909. 112 s.
- Bachyns'kyi Yu. *Ukrayins'ka immihratsiya v Z'yedynenykh derzhavakh Ameryky* [Ukrainian Immigration in the United States]. T. 1. L'viv, 1914. 492 s.
- Brat – Bratovi. *Knyha pro ZUADK (Zluchenny Ukrayins'kyi Amerykans'kyi dopomohovyy komitet)* [Brother – Brother. Book on ZUADK (United Ukrainian American Assistance Committee)]. Filadel'fiya, 1971. S. 8–9.
- Svoboda. 22 serpnya 1907. Ch. 34. S. 8.
- Svoboda. 1 septembra 1910. Chyslo 35 S. 5.
- Shustakevych Yu. M. *Ukrayins'kyi teatr v Amerytsi (spomyn ukrayins'koyi artystky)* [The Ukrainian Theater in America (Remembrance of the Ukrainian Artist)]. *Yuvileynny Al'manakh 1894–1944, vydanyy z nahody pyat'desyat'litn'oho yuvyleyu Ukrayins'koho Narodnoho Soyuzu / zredahuvav d-r Luka Myshuha. Dzherzi Syti, Nyu Dzherzi, nakladom Ukrayins'koho narodnoho Soyuzu*. S. 229–241.
- Ukrainian Tribute to George Washington Bicentennial. *Henry Becket in New York Evening Post*, May 9, 1932; *Receive Papal Blessing at Philadelphia Last Sunday*. *Kentucky Irish American*. 1910. October, 8; *Szepticki to be Cardinal // The intermountain Catholic*. 1910. December, 17; *The Evening Herald (Shenaisdoah, PA)*. September. 1891. P. 1; *To be Made a Cardinal*. *El Paso herald*. 1910. November, 11. P. 8; *To make Ruthenian a cardinal*. *New-York tribun*. 1910. November, 11.
- Ameryka. 1886. 15 serpnya.
- Myshuha L. *Ponad piv stolittya u novomu sviti* [More than half a century in the new world]. *Yuvileynny Al'manakh 1894–1944, vydanyy z nahody pyat'desyat'litn'oho yuvyleyu Ukrayins'koho Narodnoho Soyuzu / zredahuvav d-r Luka Myshuha. Dzherzi Syti, Nyu Dzherzi, nakladom Ukrayins'koho narodnoho Soyuzu*. 29. Svoboda. 1910. 8 hrudnya.
- Svoboda. 1907. 22 serpnya.
- TsDIAL Ukrayiny. F. 358. Op. 2. Spr. 66. 69 ark.
- TsDIAL Ukrayiny. F. 358. Op. 1. Spr. 184. 44 ark.
- Mudryy S. *Perekhid na inshyy obryad (z vizantiys'ko-ukrayins'koho na latyns'kyi)* [Перехід на інший обряд (з візантійсько-українського на латинський)] / per. z latyns'koyi movy o. Ivana Kozovkyha. Zhovkva: Misioner, 2013. 228 s.
- TsDIAL Ukrayiny. F. 358. Op. 2. Spr. 82. 68 ark.
- TsDIAL Ukrayiny. F. 358. Op. 2. Spr. 283. 17 ark.; F. 358. Op. 2. Spr. 317. 47 ark.
- TsDIAL Ukrayiny. F. 358. Op. 2. Spr. 34. 35 ark.
- TsDIAL Ukrayiny. F. 358. Op. 1. Spr. 34. 247 ark.
- Petrovs'kyi O. *Holosy ukrayins'kykh chasopysy pro XI. Hol. konventsiiyu «Hr. Kat. Rus'koho Soyuzu»* [Voices of Ukrainian magazines about XI. Goal. Convention «Gr. Executioner. Russian Union»].

Svoboda. 1910. 20 zhovtnya. S. 4–5. 39. Kalendar Ukrayins'koho Narodnoho Soyuzu v Amerytsi na rik zvychnyuy 1915 [Calendar of the Ukrainian People's Union in America for the year of the usual 1915] / Zladyv Volodymyr Lotots'kyu Koshtom Ukrayins'koho Narodnoho Soyuzu. 40. Svoboda. 1912. 5 veresnya. 41. Svoboda. 1910. 1 veresnya. 42. TsDIAL Ukrayiny. F. 358. Op. 1. Spr. 108. 138 ark. 43. Proshchanye Ekstselentsiyi Andriya Sheptyts'koho [The Farewell to the Excellency by Andrey Sheptytsky]. Svoboda. 1910. 8 hrudnya. S. 1.

Ирина Гнидык

ТЕНДЕНЦИИ СОХРАНЕНИЯ И ТРАНСФОРМАЦИИ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДСТВА УКРАИНСКОЙ ЭМИГРАЦИИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ СТАНОВЛЕНИЯ ГКЦ В США

В статье проанализированы характерные черты активизации национально-культурного наследия украинской эмиграции на протяжении начального этапа становления ГКЦ в США (конец XIX – начало XX вв.) На основе аналитического и синтетического подходов осуществлена попытка характеристики основных направлений сохранения и развития национально-культурной и религиозно-обрядовой идентичности. Схематически очерчены ключевые направления национально-культурной деятельности, первыми ячейками которых были греко-католические парафии. Осуществлено исследование украинской и американской прессы, архивных источников с целью исследования становления национальной идентификации и закрепления в чужой среде главных аспектов украинского культурного наследия.

Ключевые слова: эмиграция, ГКЦ, США, культура, национально-культурное наследие.

Hnidyk Iryna

TENDENCIES OF MAINTENANCE AND TRANSFORMATION OF NATIONAL AND CULTURAL HERITAGE OF UKRAINIAN EMIGRATION THROUGH THE PRISM OF GREEK-CATHOLIC CHURCH BECOMING IN THE USA

In the article main points of activation of Ukrainian emigration national and cultural heritage are analysed during the initial stage of becoming of Greek-Catholic Church in the USA (the end of XIX and beginning of XX century) On the basis of analytical and synthetic approaches the attempt of description of basic directions of maintenance and development of national and cultural and religiously-rite identity is carried out. The key trends of national and cultural activity, the first centres of that were greek-catholic parishes, are schematically outlined. Research is based on the Ukrainian and American press and archived sources. It is carried out with the aim to investigate national identity becoming and fixing of main aspects of Ukrainian cultural heritage in the stranger environment.

Key words: emigration, Greek-Catholic Church, USA, culture, national and cultural heritage.

УДК 94 (497.5) «1990/1998»

Микола Нагірний

ПЕРЕСЕЛЕНЦІ ПІД ЧАС ЛОКАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ: ДОСВІД ХОРВАТСЬКИХ УКРАЇНЦІВ НАПРИКІНЦІ ХХ СТ.

Стаття присвячена становичу русинсько-української діаспори Хорватії упродовж 1990-х рр. Висвітлено умови, в яких перебували русини й українці під час хорватсько-сербської війни. Описано ставлення влади самопроголошеної Республіки Сербська Країна до українського населення, пояснено причини її ворожості до української діаспори. Виділено причини переселення українців на не охоплені війною території та напрямки цієї міграції. Охарактеризовано масштаби переселення, показано частку українських вигнанців у загальному хорватському контексті. Проаналізовано політику хорватського уряду, діяльність діаспорних організацій, зусилля української влади щодо вимушених переселенців. Розглянуто етапи та особливості повернення українців Хорватії на довоснні землі свого проживання. Показано суперечливу діяльність міжнародних структур і миротворчих сил під час цього процесу. Охарактеризовано труднощі, з якими стикалися репатріанти під час повернення. Проаналізовано хорватське законодавство з питань реінтеграції.

Ключові слова: українська діаспора, хорватсько-сербська війна, вигнанці, вимушені переселенці, етнічні чистки.

Сучасні події на Донбасі спричинили низку негативних наслідків для України та її суспільства. Однією із них стала проблема переміщених осіб – біженців та вимушених переселенців із зони, охопленої війною. Українці нещодавно вже стикалися з подібними проблемами. Щоправда, це